

NIEUWE GESCHIEDENIS

Hollaar, H.J., *De Rotterdamse spelen van 1561. Een Hollandse toneelcompetitie met politieke lading* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 2006, Delft: Eburon, 2006, 240 blz., €24,50, ISBN 90 5972 140 3).

De literaire producten van rederijderskamers uit de zestiende eeuw zijn de laatste jaren door diverse met name letterkundige onderzoekers bestudeerd als bronnen van informatie over opvattingen omtrent religie en politiek in de Nederlanden in de beginjaren van de Reformatie. Leidende vraag was daarbij steeds in hoeverre toneel en poëzie van rederijders trekken van voortschrijdende protestantisering en groeiend politieke verzelfstandiging vertonen. Omdat de rederijderskunst een relatief groot, deels ongeletterd publiek bereikte, wordt ze gezien als een belangrijke graadmeter van maatschappelijke ontwikkelingen. Op basis van dergelijk onderzoek is meer dan eens gesteld dat rederijderskamers drijvende krachten tijdens de Opstand waren.

Op die reeks onderzoekingen vormt Hollaars *De Rotterdamse spelen van 1561* een logisch vervolg. Hollaar onttrekt in deze studie een bijzondere reeks van negen toneelstukken aan de vergetelheid – de enige volledige reeks uit de zestiende eeuw die is overgeleverd. Die negen stukken werden geschreven ter gelegenheid van het jubileum van de Rotterdamse kamer ‘De Blauwe Acolye’ (de akelei was als bloem het zinnebeeld van nederigheid en liefde). ‘De Blauwe Acolye’ schreef in juli 1561 een wedstrijd uit, een oproep om toneelstukken te schrijven waarin antwoord werd gegeven op de volgende vraag: ‘Wie den meesten troost oijt quam te baten Die schenen te sijn van Godt verlaten’.

Deze vraag is, zo laat Hollaar zien, ambigue van formulering en constructie, en bood gelegenheid tot het insturen van zeer uiteenlopende antwoorden. Door sommige kamers werd één persoon aangewezen als degene aan wie de meeste troost ooit toekwam; andere kamers verwezen groepen gelovigen als degenen die van God verlaten schenen te zijn. Het gebruik van het woord ‘troost’ gaf enige consternatie, omdat dit woord een centrale plaats innam in de Heidelbergse catechismus, en daarmee in het protestantse jargon thuis leek te horen. En het woord ‘schenen’ in het tweede deel van de vraagstelling stelde de verhouding tussen schijn en werkelijkheid aan de orde: in hoeverre vroeg Rotterdam om een kritische beschouwing van, en correctie op de beeldvorming die in de recente geschiedenis van de kerk was ontstaan?

In totaal werden negen antwoorden ingestuurd door kamers uit Leiden, Delft, Gouda, Amsterdam en Rijnsburg, en daarmee was de wedstrijd van ‘De Blauwe Acolye’ aanvankelijk een zuiver Hollandse aangelegenheid. Maar pikant genoeg is de reeks aan ons overgeleverd dankzij de inbreng van Willem Silvius, die ‘staatsdrukker’ was van Filips II in Antwerpen. Die vond de reeks in 1564 goed genoeg voor publicatie en verspreiding onder een breder, niet-Hollands publiek. Betekent de bemoeienis van Silvius nu dat de Rotterdamse

spelen onverdacht katholiek van aard en inhoud waren, en dat de Reformatie er geen enkele rol in speelde? Of ging Silvius met deze uitgave buiten zijn boekje, en zijn de spelen te lezen als manifesten voor de Reformatie die hij stiekem ondersteunde?

Hollaar probeert antwoord te geven op de vraag welke maatschappelijke betekenis aan de publicatie van de spelen gehecht moet worden. Hij heeft van de spelen een moderne editie met annotatie en commentaar verzorgd – die in deze bespreking verder buiten beschouwing blijft –, en schreef daarnaast een studie waarin hij de teksten en hun contexten minutieus bestudeert. In een overzichtelijk betoog rangschikt Hollaar informatie over de achtergrond van de kamers en de dichters die de stukken indienden, en over de setting waarin ze werden opgevoerd. Hij analyseert structurele en inhoudelijke kenmerken van de toneelspelen, kijkend naar bijvoorbeeld de literaire tradities en bronnen die er hun sporen in hebben achtergelaten, naar de personages die erin voorkomen, naar de structuur van de argumentatie, en naar de wijze waarop lering wordt overgedragen.

Het zestiende-eeuwse taalgebruik van de rederijders behoeft daarbij over het algemeen zeer gedetailleerde uitleg en bespreking. Zoals de formulering van de uitgangsvraag van de ‘De Blauwe Acolye’ laat zien, zijn het allereerst semantische en syntactische bijzonderheden die om aandacht vragen. Complicerend zijn ook de allegorische en metaforische constructies waarin dit alles gevat is. Er is daarnaast veel kennis van de historische context nodig om alle verwijzingen naar eigentijdse gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen te herkennen en begrijpen. In dit alles toont Hollaar zich een goede gids. Genueanceerd en zorgvuldig bouwt hij zijn analyses op, om tot slot tot duidelijke conclusies te komen.

Meest opvallend aspect van die conclusies is wellicht de complexiteit van de toenmalige werkelijkheid die erin wordt blootgelegd. De negen kamers kwamen tot onderling zeer wisselende inzendingen. Bijvoorbeeld hun religieuze ligging, die zich in detail laat aflezen uit de gegevens die Hollaar analyseerde, blijkt te variëren van calvinistisch tot katholiek. Op basis van de keuze van Rotterdam om de katholieke inzenders tot winnaar uit te roepen, valt te concluderen dat ‘De Blauwe Acolye’ zelf conservatief te werk ging. Desalniettemin was er ruimte voor andersdenkenden tijdens de wedstrijd, zoals ook Silvius als ‘staatsdrukker’ van Filips II ruimte had om de uitgave van de negen spelen van een uitgesproken reformatoerisch voorwoord te voorzien. Dit genuanceerde beeld weet Hollaar te reconstrueren, en dat is een grote verdienste van *De Rotterdamse spelen van 1561*. De lezer van deze studie moet wel over geduld beschikken, want de stapjes die Hollaar in zijn betoog neemt, zijn klein en voorzichtig. Doordat hij in het formuleren van zijn conclusies de betekenis van zijn zorgvuldige analyses voor het hedendaagse onderzoek niet uit het oog heeft verloren, is *De Rotterdamse spelen van 1561* een gebalanceerd geheel te noemen.

Els Stronks, Universiteit Utrecht

Swart, E., *Krijgsvolk. Militaire professionalisering en het ontstaan van het staats leger, 1568-1590* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 2006, Amsterdamse Gouden Eeuw reeks; Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006, 272 blz., ISBN 90 5356 876 X).

This Amsterdam dissertation has a clear and persuasive argument. It maintains that the development of the land forces of the nascent Dutch Republic into a modern professional army did not begin as if *de novo* in the 1590s, with reforms instituted by Prince Maurits van Nassau and his cousin, Willem Lodewijk. Rather, the professionalization of the infantry (especially) and of the cavalry is better understood as a step-by-step process that began with changes introduced by Charles V, and was guided further by William of Orange. In other words, as against the general idea of a Military Revolution, as advocated by Michael Roberts and Geoffrey Parker, and against the idea of a specifically Dutch revolution in discipline and tactics in the 1590s as propounded by Gerhard Oestreich and Werner Hahlweg, this is a classic argument for continuity. As Dr. Swart indicates in the Introduction, his study builds on the work of recent critics of the 'military revolution' thesis, including Jeremy Black. To describe the process that is at the center of his discussion he eschews the term 'disciplining' (from Oestreich and Hahlweg) in favor of the idea of 'professionalization', as proposed by David Trim.

One profound continuity between Charles V's wars against France and the Dutch war of independence was that commanders-in-chief in both cases were heavily dependent on infantry recruited from Germany, and organized into companies of *Landsknechte*. (The author notes the great disparity between a soldier's wages and those of skilled craftsmen in the rebel provinces, but does not discuss its possible implications for the recruitment of troops on the Revolt's home ground.) As of about 1550, a company of 300 or 400 or so *Landsknechte* functioned as a quasi-independent military corporation. The men would have a captain commissioned by the colonel of the regiment to which their company belonged, but they elected their own subalterns, and had procedures for gathering together on their own, e.g. (if pay was in arrears) to decide whether to remain in the service of their present employer. Charles V broke with this tradition, at least in theory, when he decreed (1554) that subalterns were henceforth to be appointed by the company captain. Once the rebellion established a foothold in Holland and Zeeland, Orange, who had at a young age held high command positions in Charles's Netherlands army, picked up where the emperor had left off. In terms of discipline, his most important innovations were to reduce the company to a manageable size (150 men instead of 300), and to abolish the traditional practice by which the men of a company formed a solemn 'ring' to stand in judgment on fellow-soldiers accused of violating the laws of war, e.g. by the wanton murder of civilians. Instead, he improved on the office of provost-marshal (created by Charles V) by appointing (with the consent of the States) provosts who would be responsible for military justice in each regiment.

The notion of a revolution in infantry tactics – in particular, Hahlweg's idea that Prince Maurits and Willem Hendrik used the contra-march to train their